

Interculturalitat de gènere, un espai de convivència entre dones i homes

DORI VALERO VALERO
Universitat Jaume I

1. Introducció

– I... què vols, nen o nena? (Breu silenci) – M'és igual, que vinga bé. – Ara digues-me la veritat. – Una nena, pareix que a les xiquetes les puguem entendre millor, no sé, ja saps a què em referisc.

A quina dona que haja tingut una amiga embarassada o haja estat embarassada no li sona aquesta conversa? Certament, l'estereotip de la majoria de les cultures “ven” la idea de que les dones sempre estan competint entre elles, senten enveja unes d'altres, es critiquen despietadament... Però les dones tenen entre elles uns llaços comuns que les converteixen en una cultura amb característiques pròpies dins d'un grup cultural més ampli.

Totes les cultures estan compostes per dones i homes formant, elles i ells, un grup cultural propi dins de la cultura marc dominant. En principi, el grup masculí representa les característiques que es recullen a la cultura marc i, per tant, els valors dominants; per altra banda, el grup femení representa els valors menys valorats i oprimits. Però si donem una oportunitat als valors que encarnen les dones podem construir un espai intercultural on les diferents cultures puguem conviure mitjançant el diàleg.

2. Una cultura de l'agressió

L'estructura cultural de la nostra societat presenta una cultura dominant i molt agressiva que defensa els seus valors sense deixar cap possibilitat al desenvolupament d'altres tipus d'actituds, valors...

Tots els àmbits de la vida quotidiana són controlats pels valors de competitivitat heretats des de temps ancestrals. Allò que siga diferent és menyspreat i ocultat.

L'autora nord-americana Deborah Tannen (1999) parla, en aquest sentit, d'una cultura de la polèmica que impregna totes les activitats humanes: justícia, esports, llenguatge, política... En aquesta cultura qualsevol aspecte s'analitza tenint en compte el seu contrari, és a dir, qualsevol argument ha de tenir un altre oposat. En el cas que tan sols es presente un argument haurà de trobar-se un d'altre enfrontat a tota costa perquè, sinó, no es pot mantenir l'argument. L'exemple d'aquesta autora és la negació de l'holocaust nazi. En principi, tothom tenim coneixement dels horrors dels camps de concentració nazis, però per a fer-ho més real hi ha gent que posa en dubte els horrors que hi van succeir.

Així, veiem a l'àmbit esportiu com qualsevol retransmissió esportiva acaba sent una lluita per a humiliar i destrossar el contrari; a l'àmbit polític la situació no és molt diferent: els grups parlamentaris utilitzen els més durs atacs verbals per a defensar les seues postures, i així podríem anar anomenant quasi tots els àmbits humans.

En aquest intent constant per trobar l'altra cara de la moneda veiem com la cultura dominant representada pels homes ha hagut de trobar una cultura oposada, aquesta representada per les dones, a la què assignen valors contraris als seus com són l'emotivitat, l'escolta, la cura... D'aquesta manera, qualsevol cultura es veu composta per dos grups culturals diferents i complementaris, encara que la cultura masculina dominant no ho tracte així per la seua concepció de domini i poder per a la qual el poder és sinònim d'opressió. Les dones, per altra banda, desenvolupen una cultura solidària i cooperant per a la qual el poder és sinònim de capacitat de fer. Això porta, vulguem o no, a que la cultura no dominant siga menyspreada i dominada.

En aquesta situació ens trobem les dones. Al llarg de la història ens han donat una posició secundària, una posició menyspreada a la què se li han assignat valors, actituds... molt diferents als dominants. Les dones havíem de donar-nos a les/els altres (pare, marit, fills, mare, filles...), i de tant adoptar aquesta posició hem acabat per crear una cultura pròpia amb aquests valors com a fonamentals.

3. Les dones tenim una cultura pròpia. El silenciament de les dones

Hi ha un refrany que diu que "la dona fa la família"; això és perquè les dones són les que es fan les visites quan hi ha malaltes/lats, un naixement, una mort... El terme família ací no vol dir família sanguínia, sinó que va més enllà, fa referència a les relacions socials, relacions que per aquesta mateixa condició es donen majoritàriament entre dones.

Aquesta xarxa que creem les dones en situacions de benestar social i cultural es referma més encara en situacions difícils, quan les dones ens ajuntem amb intenció de "salvar" la nostra cultura marc i la nostra cultura pròpia.

Un bon exemple són les dones argentines, que, perquè pogueren sobreviure les seues famílies, col·laboraren a fer la sopa solidària, en la què totes aportaven el que podien.

Veiem, doncs, com les dones hem anat teixint una teranyina de relacions entre nosaltres que han derivat en una cultura pròpia, cultura que en la majoria de les cultures marc no és té en compte. Entre altres motius, perquè no s'entén, és una cultura diferent que s'expressa de manera diferent i això no és permès en una cultura de domini com la que vivim.

La idea és que la veu masculina és la veu de l'experiència, la veu que tot ho sap i mitjançant la qual es pot expressar tot el que passa al món; la veu femenina, per altra part, és una veu silenciada, perquè no s'entén i no es fan esforços per entendre-la, perquè no pot explicar res, perquè no és la veu del poder.

La veu de la dona és una veu que es pot sentir en totes les cultures, perquè totes elles tenen dones com tenen homes, una veu que té en compte les emocions, el bagatge sociocultural, històric... és la veu de la participació on totes les parts poden intervenir de manera recíproca. Aquesta veu de dona és una veu diferent, com assenyala Carol Gilligan (1982), una veu pròpia de les dones que pot expressar les seues experiències, desigs, necessitats... una veu comuna i al mateix temps particular (individual) a altres dones que té com a característica principal l'escolta, el reconeixement de la/l'altre/a i la cooperació.

Aquest aspecte de col·laboració per a la construcció comuna de la cultura té els seus inconvenients també, i és que el llenguatge de les dones i el dels homes no és el mateix

dins del grup; precisament, perquè tenen diferents maneres de veure el món, de sentir el món i per tant necessiten expressions distintes; això s'anomena dialectes de gènere. D. Tannen (1991: 42) afirma que

[...] if women speak and hear a language of connection and intimacy, while men speak and hear a language of status and independence, then communication between men and women can be like cross-cultural communication, prey to a clash of conversational styles. Instead of different dialects, it has been said they speak different genderlects¹

Però aquestes diferències, lluny de ser excloents, com les interpreta l'actual situació cultural es poden convertir, una vegada reconegudes (les dones) i introduïdes en la cultura, com una opció d'actuació en una característica enriquidora i en el pitjor dels casos en un exercici que ens ensenyaria a ser tolerants.

En l'últim segle les dones hem eixit poc a poc del nostre enclaustrament i hem exigit la nostra participació en la cultura. Aquesta participació es pot fer de dues maneres: utilitzant les eines que donava la cultura dominant, acceptant el silenciament de la cultura de les dones o intentant treballar amb les eines pròpies. En el primer cas, la situació que vivim les dones que hem de treballar amb eines alienes és molt precària, perquè no sabem utilitzar-les o no podem utilitzar-les, fet que fa que les dones ens trobem en una situació d'inferioritat enfront dels companys barons. És com si haguérem de fer una cursa per un terreny pedregós havent començat amb retard i sense el calçat adequat; així mai podrem arribar a la meta, al menys en condicions òptimes per a participar de la presa de decisions en situació d'igualtat. En el segon cas, les dones que utilitzem eines pròpies ens trobem que el món que ens envolta no està fet per aquestes eines, motiu pel qual hem de renunciar a la cursa, o tampoc podem arribar en condicions per a participar de la presa de decisions en igualtat de condicions.

De tota manera, les dones finalment ens hem adonat que podem participar dels espais públics i que podem fer-ho amb les regles d'altres o les nostres pròpies; tan sols hem d'exigir la posició que es mereix la nostra cultura.

4. El diàleg com a eina per a una convivència intercultural dels gèneres

Així ens trobem que en qualsevol cultura conviuen dues cultures diferents, una dominada i altra dominant. La cultura de les dones mostra que això no ha de ser necessàriament així, doncs els dos grups culturals poden conviure si volen fer-ho tenint en compte algunes condicions: han de trobar punts comuns per a la convivència.

És com quan érem menudes/uts i ens van ensenyar els diagrames de Ben, circumferències dins de les quals hi havia un conjunt d'elements. Així podem representar l'actitud de la

¹ Si les dones parlen i escolten un llenguatge de connexió i intimitat, mentre els homes parlen i escolten un llenguatge d'estatus i independència, aleshores, la comunicació entre homes i dones pot ser pareguda a una comunicació d'un creuament-cultural, presa per un conflicte d'estils de conversació. En lloc de dialectes diferents, això ha estat definit per elles/ells com dialecte de gèneres diferents.

cultura dominant com dos cercles sense cap punt en comú. Al mateix temps, podem utilitzar aquestes figures per a representar formes culturals fonamentades amb valors cooperatius, però aquesta vegada amb punts en comú, que s'inclouen al conjunt intersecció d'ambdós diagrames.

Per a aconseguir aquesta intersecció, aquests punts en comú que creen un espai intercultural de gènere, és a dir, un espai on puguen conviure ambdues cultures (masculina i femenina), hem de fer un esforç de diàleg constant mitjançant el qual les parts definisquen uns objectius bàsics en un marc bàsic (els Drets Humans). Una volta sapiguem que l'objectiu és conviure, fa falta fer un altre pas, entendre que s'han de respectar les postures contràries a la nostra. El següent moviment és acordar que la cultura denominada masculina i els seus valors pot ser utilitzada per homes i dones en les mateixes condicions, al mateix temps, que la cultura denominada femenina i els seus valors pot ser utilitzada per dones i homes, és a dir, que les cultures son marcs de definició de la identitat individual i que qualsevol persona pot decidir amb els valors de la cultura que vol definir-se.

Tot això ha de portar a l'establiment de la diferència cultural de gènere com postures complementàries que formen part d'una cultura marc, el que significa que al cas del gènere la interculturalitat reafirma la identitat del grup de manera positiva.

Per això definim la interculturalitat de gènere com una part de la xarxa de solidaritat humana, en la què queden definits els individus en funció de la relació amb els altres i no en oposició a elles/ells, basant el desenvolupament cultural en la negociació constant de les parts per a arribar al consens mitjançant un compromís amb el diàleg no impositiu sinó el diàleg de la renúncia cap a l'acord de mínims que permeta la convivència de les diferents cultures.

Si som capaços de fer aquest esforç de convivència intercultural de gènere, amb persones que tenim al nostre costat i a les què estimem, el que ens apropa a elles, podrem desenvolupar una convivència intercultural amb altres grups humans amb els mateixos elements.

5. Conclusions

Podem concloure que, si bé la cultura marc dominant té com a característiques principals l'oposició i el silenciament de la diferència, ha pogut sorgir una cultura diferent, la cultura de les dones, que té característiques i expressions pròpies.

La cultura de les dones és una cultura de la no-agressió on els sentiments contenen i on ningú no pot dominar ningú, sinó que ha de tenir cura i escoltar la/el altre per a realitzar-se.

La cultura de les dones ens mostra com podem crear espais de relació intercultural de gènere dins de les cultures mitjançant el diàleg de les parts en un marc de mínims (el Drets Humans) on el respecte a les/els altres és un valor positiu perquè permet una definició de les identitats individuals més enriquidora, lluny de les exigències d'una cultura dominant i opressora.

A més a més, el reconeixement de la cultura de les dones ens dóna eines per a poder desenvolupar espais de relació intercultural amb cultures i identitats molt diferents a les cultures marc pròpies en un ambient de convivència i respecte que elimina els conflictes (que són solucionats amb el diàleg).

BIBLIOGRAFIA

- DURÁN, M. A. (1996): *Mujeres e historia en la formación de la teoría sociológica*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas.
- GILBERT, M. A. (1994): «Feminism, Argumentation and Coalescence», *Informal Logic*, XVI, 2, Spring, 95-112.
- GILLIGAN, C. (1982): *In a Different Voice. Psychological Theory and Women's Development*, Massachusetts, Harvard University Press.
- JULIANO, D. (1998): *Las que saben. Subcultura de mujeres*, Madrid, Horas y horas.
- NYE, A. (1990): *Words of Power. A Feminist Reading of the History of Logic*, New York, Routledge.
- SAU, V. (1986): *Ser mujer, el fin de una cultura tradicional*, Barcelona, Scaria.
- TANNEN, D. (1991): *You Just Don't Understand*, Londres, Virago Book.
- (1999): *La cultura de la polémica. Del enfrentamiento al diálogo*, Barcelona, Icaria.

